

5. Смоляр В.І. Формування і розквіт української кухні / В.І. Смоляр // Проблеми харчування. – 2008. – № 12. – С. 63-66.
6. Толлок Г. А. Гастрономічна культура та її соціально-культурне призначення / Г. А. Толлок // Культура і мистецтво у сучасному світі [Текст] : наук. зап. КНУКіМ / Київ. нац. ун-т культури і мистец. ; [редкол. : Поплавський М. М. (голова) та ін.]. – К. : КНУКіМ. – Вип. 14. – 2013. – С. 94-101.

References

1. Artyukh, L. (2006). The traditional Ukrainian cooking in the national calendar. Kyiv: Baltiya-druk [in Ukrainian].
2. Arutyunov, S. A. (1989). Peoples and Cultures. Development and cooperation. Kyiv: Nauka [in Russian].
3. Zhajvoronok, V. V. (2006). The signs of the Ukrainian ethnic culture. Kuiv: Dovira [in Ukrainian].
4. Sklarenko, V., Batyj, Ya., Pankova, M. (2008). All about the Ukraine. Kharkov: Folio [in Russian].
5. Smolar, V. I. (2008). The formation and flowering of the Ukrainian cooking. Problemy harchuvannya, 12, 63-66 [in Ukrainian].
6. Tolok, G. A. (2013). The gastronomic culture and its social and cultural prescription. Kul'tura I mystectbo u suchasnomu sviti. Naukovi zapysky Kuyvs'kogo nacional'nogo universytetu kul'tury i mystectv, 14, 94-101 [in Ukrainian].

УДК 37.01 (09)(498)

Шугалій Наталія Євгенівна
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри прикладної
лінгвістики Ніжинського державного
університету ім. Миколи Гоголя
natashashugaliy@gmail.com

**ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ
НИКОЛАЯ ФРЕДЕРИКА СЕВЕРІНА ГРУНДТВІГА –
ДАНСЬКОГО ПРОСВІТНИКА СВІТОВОГО РІВНЯ**

У статті розглядаються основні етапи життєвого та творчого шляху данського просвітника, науковця, історика, єпископа, поета, суспільно-політичного діяча Ніколая Фредеріка Северіна Грундтвіга. Аналізуються основні чинники та події, що сформували його світогляд.

Ключові слова: просвітник, науковець, історик, єпископ, поет, суспільно-політичний діяч, навчання, богослов, проповідь.

Шугалій Наталія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, преподаватель кафедры прикладной лингвистики Нежинского государственного университета им. Николая Гоголя

Жизнь и творческий путь Николая Фредерика Северина Грундтвиг - датского просветителя мирового уровня

В данной статье рассматриваются знаковые события жизни и творческой деятельности великого датского просветителя, учёного, историка, поэта, социально-политического деятеля Николая Фредерика Северина Грундтвиг. Также анализируются основные события, которые определили его мировоззрение.

Ключевые слова: просветитель, учёный, историк, поэт, социально-политический деятель, учёба, богослов, проповедь.

Shuhaliy Nataliya, Ph.D., lecturer of the department of the Applied Linguistics of Nizhyn Gogol State University

The life and work of Nikolai Frederik Severin Grundtvig – Danish enlightener of world level

There are individuals who know how to do particularly apparent overwhelming "Zeitgeist" and so, figuratively speaking, to identify the "national character." Such personality of Denmark was – a theologian by training, pastor by profession, philosopher, historian, poet and educator N.F.S. Grundtvig. His personality, significantly influenced the development of Danish society in the first half of the XIX century and continues to define the society today. N.F.S. Grundtvig played a crucial role in the development of democracy of Denmark. His main idea was to preserve and develop Folkelighed, Danish word, the root of which is folk and which means "people" (nation, people). Folkelighed means everything that has to do with people (nation), including – the identity, culture, history and values. His highest ideal is to provide the society that meets the typical Danish conditions and traditions of the people, based on the equality of people. The means of achieving this ideal N.F.S. Grundtvig considered to be school, education and public education.

Ever since childhood N.F.S. Grundtvig was distinguished by outstanding ability to study: when he was four, he could read and write, and when he was six years old he already knew Latin. Later Nikolai Frederik Severin showed remarkable interest in all national, Danish, folk. Being a child and a young man, he listened to all the stories, which included any information about his people with great curiosity.

According to eyewitnesses, since his childhood N. Grundtvig thought a lot about a person's love to God. His first favorite books were old historical works from the library of his father, books on church history and biography of Luther.

As noted by his biographers, when he was 11 he began to study books in Scandinavian mythology, and that inspired him to work that was associated with studying, researching, and then with glorification of great Danish history.

Key words: Educator, scholar, historian, poet, social-political figure, study, theologian, preaching the analysis.

У нашій статті ми маємо на меті розглянути життєвий шлях і творче становлення видатного данського просвітника, науковця, історика, єпископа, поета, суспільно-політичного діяча Ніколая Фредеріка Северіна Грунтвіга, проаналізувати основні чинники формування його становлення та діяльності.

Ніколай Грунтвіг народився 8 вересня 1783 року в невеликому поселенні Удбю (острів Зіланд) у сім'ї лютеранського священника Йохана Оттосена Грунтвіга (1734–1813) та Кетрін Марі Бенг (1748–1822) четвертим і наймолодшим сином. У Ніколая було троє братів: Отто, Яків, Нільс та сестра Ульріка. Яків і Нільс трагічно загинули у Гвінеї. Отто Грунтвіг вижив і став священником, а згодом деканом в університеті у Гладаксі.

Зауважимо, що Н. Грунтвіг змалку прислухався до простих людей, їх розповідей про життя, часто відвідував навколишні ферми. Багато історій, казок і пісень про рідну країну та героїчних вікінгів змалку почув від простої старої жінки-інваліда, яка допомагала матері Грунтвіга доглядати дітей і, якій він згодом присвятив вірш, де висловив своє щире захоплення її знанням давніх легенд. Він був переконаний, що прості люди пізнають життя через глибокі переживання. Адже вони рідко навчаються в освітніх закладах, де їм потрібно вивчати те, що вимагають вчителі згідно з певними програмами, а тому все, що прості люди знають – було вивчене ними лише тому, що вони захотіли це зробити, або через те, що це було їм цікаво, або потрібно саме їм.

У домі батька священника Йохана Оттосена Грунтвіга з його парковим садом Н. Грунтвіг провів перші дев'ять років життя. Надзвичайно теплі та зворушливі спогади про своє дитинство в мальовничому поселенні Удбю стали сильним мотивом у його віршах. Про це свідчить те, що після повернення через певний час (у 1811 році) в Удбю він написав один із найвідоміших данцям вірш "Udby Have", у якому описував сад свого дитинства як джерело натхнення. У цьому вірші є такі слова:

Я лежав у зеленому лузі,
дивився на небо, гадаючи,
як Бог міг ходити вгору
на тонкій хмарині [5].

1792 року Грунтвіг поїхав до містечка Тюрегод на півострові Ютландія, до приходського священника, батькового друга. Саме тут він здобував свою початкову освіту в регентській школі з 9 до 14 років, де вивчав церковні співи, гімни, Біблію, латину.

Наступним кроком у процесі здобування освіти був вступ до класичної гімназії в місті Орхус на півострові Ютландія 1798 року, під час навчання в якій Грунтвіг вирізнявся серед інших гімназистів високим інтелектом. У той час серед найбільших захоплень Ніколая Грунтвіга була історія: він "проковтував" будь-які історичні матеріали, які йому потрапляли до рук, але саме навчання в гімназії не приносило задоволення юному науковцеві. Пізніше, у своїх спогадах Н. Грунтвіг писав, що навчання у школі м. Орхус перешкоджало розвитку його особистості. Він часто дискутував із директором гімназії, підкреслював, що треба вчитися не розумом лише, але й серцем. Найбільше у процесі навчання Грунтвіг страждав від необхідності зазубрювати непотрібні предмети. Йому дуже не подобалося "зубрити" і переказувати нудні істини, які не приносили ніякої користі в майбутньому. Це стосувалося не якихось окремих предметів, а певних матеріалів з усіх навчальних дисциплін. Грунтвіг уже в той час відчував, що така система освіти не сприяла розвитку особистості, не полегшувала адаптацію в дорослому житті після навчання, а навпаки деякою мірою перешкождала такому розвитку [8].

Маючи змогу відвідувати свою сім'ю лише раз на рік, майбутній учений часто сумував та впадав у депресію. Під час таких депресій він починав розуміти, що його не влаштовувало і часто розмірковував про своє майбутнє, намагався відчути чи вірним шляхом він іде, чи зможе він принести користь людям, якщо обере шлях священнослужителя [2].

1800 року Грунтвіг був прийнятий до Копенгагенського університету, де вивчав теологію, а вже через три роки здобув ступінь богослова [4].

У цей час розпочалася війна з Наполеоном. У складі студентського загону воював і Грунтвіг. Саме тоді він познайомився з молодим видатним офіцером, сміливим і скромним вісімнадцятирічним Петером, який пізніше загинув у героїчному бою з англійцями. Знайомство з цією людиною стало знаковим для Грунтвіга, а згодом він написав дві поеми про Петера (одну – на його надгробному пам'ятнику). Петер став першою людиною, яка вплинула на свідомість Ніколая Фредеріка. Після його загибелі Грунтвіг почав сумніватися в тому, що земне життя було чимось незначним, посереднім.

Він почав думати, що людина живе на Землі для того, щоб приносити користь іншим, для того, щоб залишити після себе щось значуще, вагоме, а інакше – це життя є зовсім непотрібним. З цією подією можна пов'язати початок творчого становлення Грундтвіга.

У 1803–1804 рр. були перші спроби писати. У цей же час Н.-Ф.-С. Грундтвіг розпочав знайомство з давньоскандинавською мовою і літературою. Про це засвідчують його твори, які пізніше ввійшли до першої збірки вченого.

Двадцятирічним він розпочав свою кар'єру історика з вивчення скандинавської міфології, а в 25 років (1808 р.) опублікував свою першу працю "Північна міфологія". Саме міфологія відіграла важливу роль у формуванні поглядів Грундтвіга і відповідним чином стала підґрунтям для робіт з історії, які він опублікував пізніше [3].

Згодом Грундтвіг став прекрасним фахівцем із міфології; на міфологічні мотиви писав вірші та численні книги [3]. До речі, у Копенгагені є Центр Грундтвіга, у якому відкрита достатньо велика бібліотека, де зібрано практично всі роботи Грундтвіга включно з роботами з міфології.

У 21-річному віці Грундтвіг закінчив навчання та працював учителем шестирічного хлопчика Манора Егелокке на острові Лангеленд. Це був його перший педагогічний досвід. Працюючи вчителем, Ніколай Фредерік Северін не тільки навчав, а ще й аналізував виховний процес під час уроків. Він уважно спостерігав, як хлопчик реагував на різні предмети, види завдання, починав писати пісні на різні теми для того, щоб зацікавити хлопчика. Свій вільний час просвітник використовував для вивчення праць Шекспіра, Шіллера, Шеллінга і Фіхте [4]. Пізніше, у 1808 р., Грундтвіг повернувся в Копенгаген, де працює з дітьми, які охоче співали його пісні, що були написані на біблійські теми, а також складав вірші та вивчав міфологію.

Робота вчителем історії у приватній середній школі для дівчаток (1808–1810 рр.) підштовхнула Грундтвіга до ідеї написання підручника зі світової історії стародавніх часів, оскільки існуючі шкільні підручники він вважав не тільки застарілими, а й досить нудними, такими, що не тільки не заохочували дітей до вивчення предмета, а й не дозволяли вчителям цікаво викладати предмет. Він сам дуже любив історію і прагнув прищепити цю любов своїм учням, заохотити їх до навчання без зазубрювання нецікавого матеріалу. Грундтвіг хотів довести, що знання історії не можуть обмежуватися лише запам'ятовуванням "важливих" дат та імен, а повинні відкривати шлях до справжнього розуміння світу [3].

Перш ніж утілити цю ідею в життя, Грундтвігу довелося залишити посаду вчителя у школі й стати священиком у приході батька. Працюючи священиком, він продовжив роботу над підручником уже з новим розумінням життя. До цього часу Ніколай Грундтвіг був цілком упевнений у тому, що неможливо жити лише з думками про "вічне" життя після смерті, він точно розумів, що не тільки хоче, але й може зробити щось вагоме і корисне для свого народу проживаючи земне життя. Просвітник дуже яскраво висловив своє ставлення до "земного" життя у віршах:

Наше життя просте, активне на землі,
Його не обміняю з королями,
Однаково де – в палаці чи у простій хатинці,
Воно освячене батьків слідами.
Воно створюється Господа рукою,
Завжди відкрите красі назустріч.
З глибоким прагненням пристрасті неземної,
Яку нам дарували навічно!

Тут ми маємо зауважити, що Грундтвіг не просто не відмовився від служіння Богові заради мирських справ, але й зрозумів, що лише спираючись на християнські цінності, на віру, людина може впевнено досягати мети і з користю прожити своє життя. Грундтвіг високо цінував життя саме по собі, оскільки розумів, що воно було найвищим Даром і виникло задовго до появи християнства та будь-якої іншої віри й існувало незалежно від віри довгі віки. У цьому полягала одна з його концепцій: "Людина спочатку, Християнин – потім" [7].

Спускаючись, Дух роботу творить,
Не для себе він несе турботу.
Нам на радість все Він дав,
Заради правди все сказав.
У справу перетворилось слово.

Після проголошення 1810 року кандидатської проповіді "Як Слово Господнє зникло з Дому Його?" ("Hvi er Herrens Ord forsvundet fra hans Hus?") [6], де він говорив про живу правду почуттів, яка існувала в народі Данії, про Грундтвіга почули у всій Данії через неоднозначне ставлення до духовенства. У проповіді просвітник зазначав, що раціональний підхід до життя знищив справжні почуття і віру в людях разом із внутрішньою силою, прагненням свободи. Н. Грундтвіг також наголошував, що лише

справжні почуття і любов зможуть повернути людям істинне життя. Такі слова змусили вище керівництво церкви усунути його від проведення роботи проповідника. Грундтвігу навіть деякий час забороняли вступити на посаду пастора, оскільки ця проповідь суперечила канонам церкви того часу, і він насилу отримав дозвіл допомагати своєму батькові – священику в його приході в Удбю.

Наприкінці 1812 року робота зі світової історії "Всесвітня хроніка" нарешті була опублікована, і в ній були відображені погляди Грундтвіга на значення християнства в розвитку європейських націй до часів М. Лютера (1483–1546). Його праця набула характеру есе у християнській теології й показала правдиву історію християнства, а не стала хронологією історичних фактів. До цієї ж, досить упередженої праці, він додав розділ з історії Європи з часів М. Лютера до своєї епохи, надав їй форму Біблійського останнього суду. У ній просвітник із презирством засудив відомих діячів мистецтва, науки, політики, особливо своєї епохи, за їхню бездуховність, лицемірство й відсутність християнської віри. Ця робота викликала скандал, осуд суспільства та втрату симпатії серед ученого співтовариства. Навіть сам Грундтвіг через кілька років назвав цю спробу поразкою. Того ж 1810 року, після випробувального читання проповіді, Грундтвіг усвідомив кризу в релігії, що призвело до чергової глибокої депресії [10].

У 1812 році він написав книгу, у якій критикував тодішню церкву, тих професорів, які говорили: "Ви не повинні..." У цій книзі він виклав основні засади церковної та освітньої реформ [6]. Зокрема він наполягав на необхідності надання освіти всім дітям і, тому це мало бути передбачене законом. Також він обґрунтовував ідеї щодо відокремлення церкви від школи, оскільки був упевнений у тому, що церква не повинна впливати на освіту, а лише супроводжувати її.

Єпископи, професори з обуренням поставилися до ідей Грундтвіга, надіслали до короля делегацію з вимогою усунути Грундтвіга з посади.

У 1813 р. Грундтвіг повернувся в Копенгаген як проповідник і письменник.

Протягом багатьох років після спроб у галузі історії Грундтвіг сконцентрувався більше на питаннях, пов'язаних з теологією й церквою, став писати гімни і псалми, проповіді, брав участь у суспільно-громадських дискусіях.

З 1813 до 1821 року Грундтвіг працював як письменник і перекладач. За переклади Стародавніх Скандинавських міфів і саг Грундтвіг отримав у 1818 році грант від короля.

1818 року Грундтвіг побрався з Елізабет Блічер (1787–1851 рр.), з якою мав трьох дітей: синів Йохана (1822), Стенда (1824) та дочку Мету (1827).

У 1821 році Грундтвіг був призначений вищим церковним керівництвом у церковний приход у Праесто (провінцію Зіланд), а з 1822 по 1826 рр. працює у церкві Спасителя в Копенгагені. "Відкрив" основу християнства у віровченні Апостолів при хрещенні й "нападає" на ліберальну біблійну теологію в роботі "Відповідь церкви". У зв'язку з цим 1825 року професор Клаузен виступає з наклепом проти Грундтвіга, в якому звинувачує Грундтвіга у зраді основних заповідей церковнослужителів.

1826 року Грундтвіг відмовився від роботи у приході на знак протесту проти заборони читати свою власну проповідь під час служби, присвяченій неділі після Трійці, у той самий час програв судовий позов професора Клаусена, після чого був оштрафований і почав піддаватися цензурі до 1837 року. В той час Грундтвіг жив на гроші, які отримував за писемні праці.

У період 1829-1831 рр. Грундтвіг здійснив три поїздки з метою вивчення соціальної ситуації у галузі освіти в літні періоди до Англії, які згодом кардинально вплинули на його подальшу творчу діяльність, бо саме там він збагнув, що лише вільні, освічені особистості можуть побудувати суспільство, де в кожній людині буде своє місце, суспільство, у якому кожна особистість буде постійно розвиватися, зростати.

Крім того, знайомство із англійським лібералізмом та індустріалізмом надихнуло Грундтвіга і збудило в ньому бажання розвивати погляди про вагоме значення чуттєвого й земного життя людини. В Англії Грундтвіг зробив одне з найвагоміших своїх відкриттів: він зрозумів, що для того, щоб увійти у сучасний світ, необхідно залишити стіни будинку і стати активним громадянином своєї країни, він усвідомив самого себе як людину часу. Перебуваючи в Англії, він звертав увагу на те, як може процвітати діяльне й багате народне життя там, де царює свобода у всіх її проявах. Також він зрозумів, що потрібно створити навчальні заклади, подібні до англійських відкритих університетів, які б давали змогу кожному громадянину отримати потрібні знання. Існуюча свобода слова була встановлена реформним законом у 1823 р. [1].

Однією з головних змін у переконаннях Грундтвіга стало формування цілком нового погляду на життя людини і на світ. У цей час він почав розвивати свої ідеї в галузі освіти, під впливом яких пізніше були створені данські Вищі народні школи (ВНШ).

Вивчаючи стародавні манускрипти в бібліотеках Оксфорда та Кембриджа, він провів деякий час у коледжі Трініті, де його вразила атмосфера і взаємини між учнями та викладачами. Вони жили однією спільнотою навіть поза лекцій і семінарів, разом обідали, зустрічалися на ігровому майданчику і сперечалися один із одним під час післяобіднього чаю. Суперечки і бесіди проходили цілком

природно, дружньо і охоплювали різні теми, не тільки навчальні. Особливо сильне враження на Грундтвіга справила рівна відповідальність, що реально надавалася викладачами студентам, які самі мали відповідати за рівень своїх знань. Організація середовища, освітньої системи, побаченої ним у коледжі, різко контрастувала з його власним досвідом, винесеним з данської освітньої системи [1].

На початку 1830-х років, після відвідування Англії й навчання там, просвітник почав знову розмірковувати, переглядати свої ідеї та знову формувати свій більш зрілий погляд на життя й людину, історію, суспільство, освіту, людей, націю тощо. 1832 року він висунув нові ідеї як послідовну й вичерпну філософію й культурну програму [8]. Щоб пояснити свої ідеї й погляди, Грундтвіг написав 10 сторінок передмови до власної праці з "Північної міфології". Зазначимо, що книга про скандинавську міфологію, мала велике значення у творчій спадщині вченого, містила ідеї про Вищі народні школи в зародковій формі.

У культурній програмі, що висунута в передмові до "Північної міфології", було два ключових моменти: 1) значення світової історії, що ілюструє біографію людської особи з описом її основного внеску й духовного розвитку, що веде до вищого рівня усвідомлення істинної природи людства, і визначальний етап прогресу й освіти людства на шляху до кінцевої мети – "олюднення" (гуманізації), до реалізації божественного потенціалу людської природи; 2) створення нової системи освіти з упором на значення школи, з іншою структурою й завданнями: освіта про життя як головна мета; активність і навчання, що спрямовані на розвиток і поширення знань про людське життя, доповнені звичайним вивченням основних культурних технологій та вмінь.

Проте, незважаючи на багаторічну ізоляцію від роботи в церкві, внутрішня робота духу Грундтвіга була напруженою, продуктивною, а її результатом стали праці зі світової історії і теології, у яких мислитель піддавав осуду сучасну церкву за раціоналізм і руйнування традиційних цінностей сучасну йому інтелектуальну спільноту, а всю історію людства осмислював виходячи з однієї точки – моменту Різдва Христового. Після різкої критики, що була ним висловлена в 1825 р. проти вчення данського професора теології Х.-Н. Клаусена (на його думку основні засади тієї праці дуже залежали від учень Шлейєрмахера) про церковний стан католицизму й протестантизму, обряди і догматику, Грундтвігові був присуджений грошовий штраф, його твори піддавалися цензурі відтепер і до 1838 р. З того часу Грундтвіг не проголошував своїх проповідей до 1832 р. (за все життя Грундтвіг виголосив більше трьох тисяч власних проповідей). У тому ж 1832 р. Грундтвіг одержав дозвіл читати проповіді в церкві Св. Фредеріка в Копенгагені. Манера його проповідей зазнала змін у силу духовної кризи, яку він відчував тоді, його стиль став менш риторичним, твердження – менш категоричними і звинувачуваними, однак він продовжував підкреслювати різницю між державною церквою і церквою Нового Завіту.

Коли Данія зробила перші кроки в напрямі до демократії в 1830-ті роки, то перш за все були засновані консультативні ради станів Королівства (включаючи селянство). Тоді Грундтвіг став посилено писати про освіту, бо був упевнений у тому, що "нижчі стани" повинні мати голос у дорадчих органах, а для цього вони мали отримати відповідну освіту, щоб ефективно брати участь у процедурах. Перша велика книга Грундтвіга, що присвячена освіті, це "Det Danske Fire-Klover" ("The Danish Four-Leaf Clover"), написана 1836 року як відповідь на перші сесії Тимчасових Консультативних Рад. Хоча Грундтвіг схвально писав про ці збори: "Голос Народний воскрес з мертвих", проте він був у відчаї, побачивши стан, "пишність" із чотирьох пелюсток конюшини – король, народ, батьківщина та рідна мова. Він уважав своїм обов'язком "писати про те, що потрібно зробити, щоб зберегти цю рідкісну та красиву квітку не зів'ялою, а зміцнілою, підтримати її голову, допомогти її красою сільській місцевості". Вирішення цього питання, на глибоке переконання Грундтвіга, полягало в тому, що "голос народу" мав бути почутий завдяки створенню Данських народних шкіл, у яких усе мало обертатися навколо короля, народу, країни та рідної мови. І цей голос народу мав возвеличувати короля та націю і до того ж закликати заробляти хліб і честь" [8].

1838 року просвітник опублікував свої ідеї про "живе слово" у навчанні (після відміни цензури на його роботи 1837 року) у школах-інтернатах нового типу у праці "Школа життя".

1839 року йому дозволили посісти посаду проповідника в копенгагенській молитовні при шпиталі для літніх жінок. Вартовська молитовня прославила Грундтвіга на всю Данію. Громада, що склалася там під його егідою, стала ядром нової культурно-релігійної течії, яка названа на ім'я мислителя Грундтвігіанством. До самої своєї смерті в 1872 році Грундтвіг займався активною суспільно-політичною та церковною діяльністю, багато років очолював законодавчі збори. Для молодих теологів Грундтвіг став культовою фігурою, вони звеличували його, називаючи "скандинавським апостолом".

Грундтвіг активно займався громадсько-політичною діяльністю. Як член законодавчих зборів брав активну участь у розробці демократичної конституції Данії (1848-1849 рр.), хоча при цьому утримувався при голосуванні за програми освітньої реформи через те, що вони не містили в собі змістові пункти щодо зміни якості освіти. Тривалий час учений був депутатом парламенту Данії.

1851 року Ніколай Грунтьвіг одружився вдруге з Анною Марі Елізе Тофт (1813-1854) після смерті першої дружини.

З 1853 до 1858 року він був членом Парламенту нижньої палати, а 1866 року став член Парламенту верхньої палати. Грунтьвіг брав участь у великому Скандинавському синоді в Копенгагені 1857 року.

1853 року на честь свого сімдесятиріччя Грунтьвіг отримав значну суму грошей на відкриття Вищої Народної Школи, яку урочисто відкрили 1856 року.

І під час роботи в парламенті, і після неї, Ніколай Фредерік Грунтьвіг успішно керував партією фермерів, члени якої дуже любили його за ідею зближення всіх верств населення. Фермерські кооперативи – одна з прогресивних ідей Грунтьвіга – реформатора.

1858 року Грунтьвіг утретє одружився з Астою Тугендрайх Адельгейд Рідтц (1826-1890), а 1859 року в них народилася донька Аста.

1861 року під час урочистого святкування п'ятдесятиріччя його церковного служіння він був возведений у сан єпископа за вагомих внесок у життя Данської церкви [3].

Наступного дня після читання своєї останньої проповіді, 2 вересня 1872 року Н. Грунтьвіг помер, і був похований у Гаммель Кегегаарді в сімейному склепі своєї другої дружини.

В роки другої світової війни та в інші критичні моменти гімни й пісні Грунтьвіга стали життєвим засобом підтримки данського народу, хоча за життя він піддавався гонінням, та часто зіштовхувався з непорозуміннями у спільноті вчених і громадських діячів, а 1826 року був навіть змушений звільнитися з Міністерства освіти, оскільки йому заборонялося використовувати свої гімни і пісні під час церковних служб [10].

Основне досягнення Грунтьвіга перед Данією полягає у створенні Вищих Народних Шкіл, просвіті дорослого населення. Основні педагогічні праці вченого: "Північна міфологія" (1808), "Данська конюшина з чотирма пелюстками" (1836), "Школа життя" (1838), "Концепція Данської народної вищої школи у Соро" (1840), "Древнє століття", "Середні століття" і "Сучасна епоха" (1833-1843) зайняли вагомє місце у творчому шляху і діяльності Грунтьвіга як патріота-просвітника, гуманіста, демократа, християнина, який палко любив свою Вітчизну, служив їй до кінця свого земного життя.

Література

1. Веремейчик Г.В. Образование взрослых : опыт Германии для Беларуси /Веремейчик Г.В., Пошева-лова Т.Г. – Мн. : ОО "Центр Социальных Инноваций", 2004. – 152 с.
2. Сагач Г. М. Данія в гуманістичному вимірі. З Любов'ю в серці до народу Данії / Г. М. Сагач. – К., 2002. – 104 с.
3. Шкоркина Л. Г. Николай Фредерик Северин Грунтьвиг и его идеи / Л. Г. Шкоркина // Амрита – Русь. – Москва. – 2004. – С. 75–80, 114.
4. Allchin A. M. N.F.S. Grundtvig : An Introduction to his Life and Work. L., 1998. – 336 p.
5. Charters, Margaret A. (1996): International Expert Seminar: Methods of Comparative Andragogy. In : ISCAE-Communication. No. 16. – Bamberg – P. 2–4.
6. Grundtvig N.F.S. Schriften zur Volkserziehung. – Bd.1.
7. Grundtvig N. F. S. Udvalgte Skrifter I-X v. København: Holger Begtrup, 1904. B. II, s. 15.
8. Grundtvig N.F.S. The Danish four-leaf clover (translated by F. Johansen), unpublished
9. Reich, Ebbe Kløvedal (2000). Solskin og Lyn – Grundtvig og hans sang til livet (Danish). Copenhagen: Forlaget Vartov. – P. 35.
10. Шкоркина Л. Г. Народное образование Дании, 1999 / Л. Г. Шкоркина // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rawe.ru/?page_id=14.

References

1. Veremeuchik, G. V. (2004). Education for adults: experience Germany for Belarus. Minsk [in Russian].
2. Sagach, G.M. (2002). Denmark in humanism mode. With love to people of Denmark. Kyiv [in Ukrainian].
3. Shkorkina, L. G. (2004). Nikolay Frederick Severyn Grundtvig Amrita – Russ. Moskow [in Russian].
4. Allchin, A. M. (1998). N.F.S. Grundtvig : An Introduction to his Life and Work. L. [in English].
5. Charters, Margaret A. (1996): International Expert Seminar: Methods of Comparative Andragogy. In : ISCAE-Communication. No. 16. – Bamberg [in English].
6. Grundtvig, N.F.S.. Schriften zur Volkserziehung. – Bd.1 [in German].
7. Grundtvig N. F. S. Udvalgte Skrifter I-X v. København: Holger Begtrup, 1904. B. II, s. 15 [in Danish].
8. Grundtvig N.F.S. The Danish four-leaf clover (translated by F. Johansen), unpublished [in English].
9. Reich, Ebbe Kløvedal (2000). Solskin og Lyn – Grundtvig og hans sang til livet (Danish). Copenhagen: Forlaget Vartov [in Danish].
10. Shkorkina, L. G. (1999). Folk education of Denmark. Retrieved from http://rawe.ru/?page_id=14 [in Russian].